

1. Obiekt

**ZESPÓŁ ZAKŁADU GÓRNICZEGO "JULIA"**

1035

2. Czas powstania

1865-67, 1884-92,  
pocz. XX w.

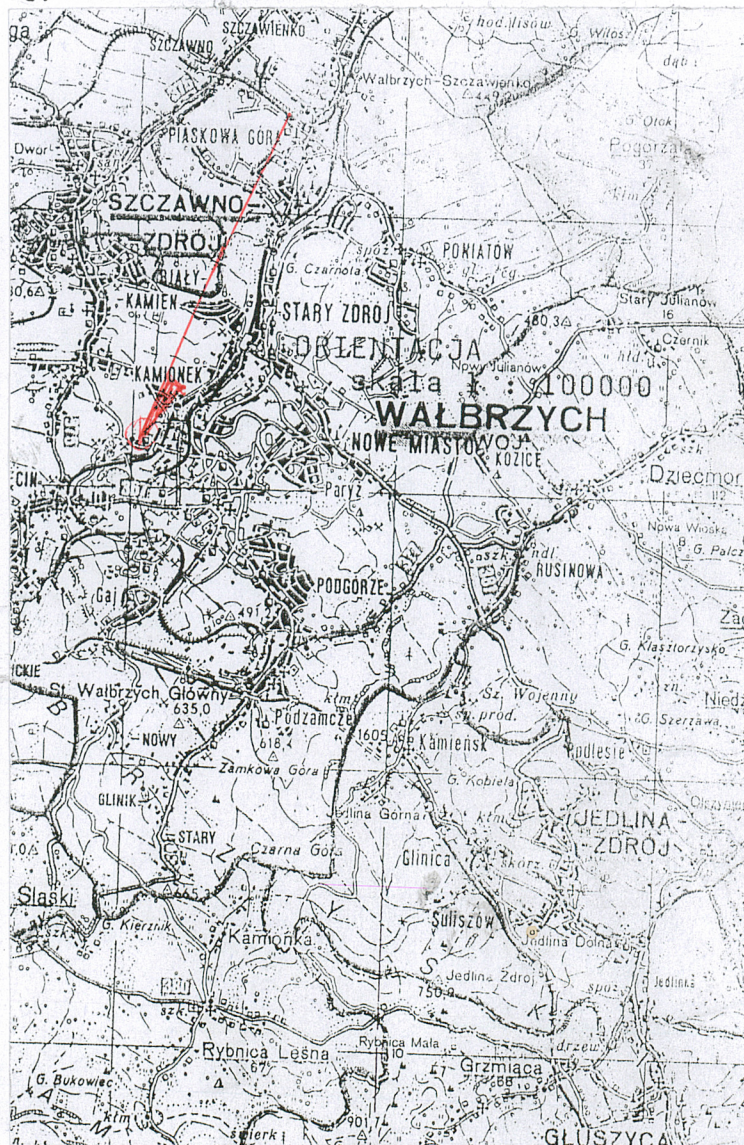
3. Miejscowość

**WAŁBRZYCH**

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja



3.



4. Adres

ul. Wysockiego 28  
58-304 Wałbrzych

dz nr 208/17,208/18, 208/36 - 45

Nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo: dolnośląskie  
powiat: Wałbrzych  
gmina: Wałbrzych

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Waldenburg

7. Przynależność administracyjna przed 1 I 1999

województwo wałbrzyskie  
gmina Wałbrzych

8. Właściciel i jego adres

Gmina Wałbrzych  
pl. Magistracki 1

9. Użytkownik i jego adres

Muzeum Przemysłu i Techniki  
58-304 Wałbrzych  
ul. Wysockiego 28

10. Rejestr zabytków

Nadszybie "Julia" - 812/Wł;  
Nadszybie Sobótka - 813/Wł

356/A/1-14/09 z 17.09.2004



Początki górnictwa na Białym Kamieniu (od 1950 r. dzielnica Wałbrzycha) sięgają 2 poł. XVI w. W XVII i XVIII w. czynnych było kilka kopalń, w okresie od 1 roku do kilku lat. Wieś należała do Bolka II –księcia świdnickiego, kolejnymi właścicielami byli: Czettrizowie, Stolbergowie i Hochbergowie. W 1769 r. ogłoszono prawo górnicze, jednolite dla całego górnictwa śląskiego. Zgodnie z tym prawem gminne gwarectwo Białego Kamienia zostało przekształcone w nowe o nazwie FUCHS. Pokłady węgla do pocz. II poł. XIX w. udostępnione były sztolniami. Założenia rozbudowy kopalni FUCHS w oparciu o głębinowe wybieranie opracowano na pocz. lat 60-tych XIX w., projektantem i realizatorem był górmistrz Brade. W 1865 r. rozpoczęto głębinie szybu Julius ob. Julia, nad nim postawiono budynek nadszybia typu Malakov nadając mu formy klasycystyczno - renesansowe. W 1869 r. przystąpiono do budowy szybu Ida ob. Sobótka, który otrzymał wieżę i budynek nadszybia z identyczną formą. Pomiedzy dwoma wieżami wybudowano kotłownię, którą połączono łącznikiem z wieżami. Dla potrzeb wytwarzania pary dla innych urządzeń w 1872 r. wybudowano kolejne dwie kotłownie oraz kuźnię i ślusarnię. W latach 1884-92 wzniesiono kolejny szyb Dampf, służący do transportu drewna na dół. W 1885 r. powstały pierwsze budynki wag węgla dla wagonów kolejowych i konnych. W 1888 r. wybudowano pierwszą sortownię. W 1867 r. powstała bocznicą kolejowa. W 1902 r. rozbudowano i przebudowano zakład przeróbki węgla z oddziałami sortowni i płuczki (pracowała do 1921 r.), zmodernizowano go w latach 1911-1912. W latach 1909-1910 wybudowano zespół generatorów prądu oraz kompresorów sprężonego powietrza i rozdzielnie prądu. W latach 1911-12 powstała czwarta z kolei kotłownia, wybudowana przez firmę Borsig/Tegel. W 1905 –1915 wybudowano łaźnię i szatnię wraz z pomostem dojściowym do nadszybia szybów zjazdowych. W latach 1909-11 powstała siłownia zakładowa. Kotłownie nr 2 i 3 przestały pełnić swoje funkcje w latach 20-tych XX w., a budynki adoptowano na kopalniane warsztaty naprawcze, ślusarskie, magazyny. W 1920 r. doszło do rozwiązania gwareckiej organizacji, w jej miejsce powstała Spółka Akcyjna Steinkohlenbergwerk cons FUCHS & DAVID, gdzie 50 % akcji wykupiła "Kokswerke & Chemische Fabriken" AG Berlin, będącą filią koncernu Scheringa w Berlinie. W 1924 r. rozbudowano kotłownię nr 4 i wybudowano siłownię nr 2. W 1928 r. Kopalnia FUCHS weszła w nowopowstałe przedsiębiorstwo

## SYTUACJA

Zespół górniczy JULIA położony jest w płn. - zach. części Wałbrzycha, w dzielnicy Biały Kamień, przy drodze Wałbrzych – Szczawno Zdrój (ulica Wysockiego). Zajmuje teren po jej pld. stronie, na działce o nieregularnym kształcie. Płn. granicę wyznacza ulica Wysockiego, zach. ulica A. Kochanka, od pld. przebiega linia kolejowa Wrocław - Jelenia Góra, od wsch. wchodzi klinem do wiaduktu przy ul. Wysockiego.

## KOMPOZYCJA

Zespół architektury stanowi zwarty kompleks budynków przemysłowych połączonych ze sobą funkcjonalnie. Centralną część działki zajmują trzy wieże szybowe (Julia, Sobótka, Dampf - bez wyciągu) ustawione prostopadłe do ulicy Wysockiego oraz budynek łaźni i lampiarni połączony łącznikiem na wysokości 2 kondygnacji z nadszybiem szybu Julia. Wieże szybowe Julia i Sobótka stanowią dominantę zespołu jak i krajobrazu tej części miasta. Od ulicy widoczna jest w całości okazała bryła budynku maszyny wyciągowej Julia. Na pld. od szybów zlokalizowano budynki zakładu przeróbki mechanicznej oraz bocznicę kolejową. Po stronie zach. rozmieszczone są budynki elektrowni, siłowni, kotłowni, pośrodku zaś budynki warsztatów i magazynów. Wjazd na zakład przez bramę usytuowaną pomiędzy budynkiem markowni (współ) oraz budynkiem administracyjnym (współ). Część budynku łaźni i lampiarni (dobudowaną w latach 70-tych XX w) przesłania od ulicy budynek sztygarówki (współ.).

## OPIS ELEMENTÓW ZESPOŁU

1. Budynek markowni – współcz.
2. Budynek sztygarówki – współcz.
3. Budynek łaźni, lampowni – patrz karta



|  |   |   |   |
|--|---|---|---|
| <p>14. Kubatura</p> <p>249.897 m3</p>  | <p>15. Powierzchnia użytkowa</p> <p>działki – 61.207 m2</p> | <p>16. Przeznaczenie pierwotne</p> <p>zakład wydobywczy</p>   | <p>17. Użytkowanie obecne</p> <p>muzeum górnictwa</p> |
| <p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja</p> <p>Po 1949r. na terenie zespołu "Julia" nie wznoszono nowych, podstawowych obiektów górniczych, modernizowano tylko istniejące:</p> <p>1955 – 56 – wybudowano budynek biura sztygarów;</p> <p>1955 – 60 – modernizacja siłowni II;</p> <p>1963 – 64 – wybudowano budynek markowni z portiernią;</p> <p>1964 – 66 - modernizacja zakładu przeróbki mechanicznej węgla (rozbudowa sortowni);</p> <p>1968 – likwidacja elektrowni " Biały Kamień";</p> <p>1972 - rozbudowa budynku łaźni i lampiarni, dobudowa nowej łaźni.</p> <p>1977 – modernizacja zakładu przeróbki mechanicznej ( płuczki) – remont dachu</p> |   | <p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcja dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>Stan zachowania zły. Zniszczone ściany, ubytki tynków, brak opierzeń i obróbek blacharskich zniszczone pokrycia dachów, ślusarka i stolar-ka okienna oraz drzwiowa do naprawy i wymiany.</p> <p>Zespół wymaga natychmiastowych prac zabezpieczających i konserwatorskich</p> <p>Kotłownia IV – w stanie ruiny.</p> <p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <p>Zabezpieczyć wszystkie obiekty. Objąć ochroną konserwatorską cały zespół, ze względu na bardzo duże wartości techniczne, architekto-niczne i kulturowe. Zespół stanowi jeden z nielicznych tego typu na świecie, zachował bowiem pierwotne bryły, detale oraz urządzenia (maszyny wyciągowe, przetwornice prądu , wyposażenie warsztatów).</p> |   |



21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

1. Studium historyczno – urbanistyczne kompleksu wydobywczego "Julia" – dr inż. Eufrozyna Piątek i dr inż. Zygfryd Piątek – Wałbrzych 1995r. Muzeum Okręgowe w Wałbrzychu ( na prawach rękopisu)
2. Zabytki techniki w górnictwie Zagłębia Dolnośląskiego t. I – St. Januszewski, T. Szpineter, J. Dobosz – Wrocław 1980, Instytut Historii Architektury Sztuki i Techniki Politechniki Wrocławskiej

22. Bibliografia

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

24. Uwagi różne

25. Opracował

tekst

Dorota Nowak – Marcinkiewicz X 1999r.

plany, rysunki

Dorota Nowak – Marcinkiewicz X 1999r.

fotografie

Dorota Nowak – Marcinkiewicz

miejsce przechowywania negatywów — u autora

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

Wkładki do kart ewidencyjnych — szt. 6



|  |  |  |
|--|--|--|
| 1. Miejscowość, gmina, województwo<br><b>WAŁBRZYCH</b><br>pow. Wałbrzych, gm. Wałbrzych<br>woj. dolnośląskie | 2. Obiekt (nazwa jak w karcie)<br><b>ZESPÓŁ ZAKŁADU GÓRNICZEGO<br/>"JULIA"</b> | 3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)<br><br>Cd. rubryk 12 historia i 13 opis |
|--|--|--|

*c.d. rubryki nr 12 Autorzy , historia obiektu,*

Niederschlesische Bergbau AG Waldenburg. Nastąpiła dalsza modernizacja zakładu przeróbki węgla prowadzona przez firmę Krupp - Grunswerke Essen. W latach 1933-35 modernizowano urządzenia wyciągowe, w latach 1940-41 pogłębiano szyb Sobótka a w latach 1942-43 szyb Julia. 11 lipca 1945 r. polska administracja przejęła kopalnię noszącą wówczas nazwę JULIA w ramach Centralnego Zarządu Przemysłu Węglowego, któremu podlegało Dolnośląskie Zjednoczenie Przemysłu Węglowego. Od 1.01.1946 zmieniono nazwę kopalni na BIAŁY KAMIENI, a od 1.01.1950 r. nadano jej nazwę M.THOREZ. Od 1.01.1990 r. decyzją ministra przemysłu postawiona w stan likwidacji. Od 1.01.1993 r. wchodzi w skład Wałbrzyskich Kopalń Węgla Kamiennego jako Zakład Górniczy JULIA. Od tej pory nastąpił okres likwidacji wyrobisk górniczych. Obiekty architektury górniczej w dniu 1.09.1999 r. zostały przekazane gminie Wałbrzych dla potrzeb Muzeum Przemysłu i Techniki Architektura budynków zespołu zdradza istnienie kilku faz budowlanych. Najwcześniejsze (wieże szybowe) noszą cechy architektury renesansowej. Budynek kotłowni posiada formy nawiązujące do stylu romańskiego (wieżyczki, fryzy). Obiekty z pocz. XX w (budynek łaźni i lampiarni) posiadają cechy budownictwa z okresu modernizmu z elementami klasycyzmu.

*c.d. rubryki 13 Opis elementów zespołu*

#### **4. Łącznik budynku socjalnego z nadszybiem – 1915 r.**

Położony w centralnej cz. działki, frontem do ulicy, łączy budynek łaźni z nadszybiem Julia, posadowiony na wysokości 2 kondygnacji na trzech, żelbetowych podporach.

**Ściany** - z cegły, otynkowane, wewnątrz płytki ceramiczne poch. z pocz. XX w.

**Więźba** - żelbetowy stropodach, dwuspadowy pokryty papą na lepiku.

**Posadzki** - betonowe.

**Okna** - metalowe, o dużym podziale szyb.

**Rzut** - założony na planie wydłużonego prostokąta.

**Bryła** - 1 kondygnacyjna, nakryta 2 spadowym dachem.

**Elewacje** - tynkowane, podzielone symetrycznie prostokątnymi otworami okiennymi, rozmieszczonymi pomiędzy lizenami.

#### **5. Budynek nadszybia "Julia" – patrz karta.**

#### **6. Zespół budynków zakładu przeróbki mechanicznej – 1911 – 1914, 1928 r. 1964-66.**

Położone w pld. - wsch. cz. działki, przy boczniczy kolejowej.

##### **a/ sortownia**

**Fundamenty** – żelbetowe,

**Ściany** - w konstrukcji ramowej, szkieletowej, stalowej wypełnione cegłą pełną.

**Stropy** - stalowe, pokryte blachą ryflowaną.



**Wieżba** - z elementów betonowych, prefabrykowanych.

**Dach** - cz. dwuspadowy i o kształcie beczkowym pokryty papą i cz. blachą falistą.

**Schody** - metalowe, jednobiegowe, proste i typu drabiniastego, stopnice z blachy ryflowanej, zewnętrzne metalowe z drewnianymi stopnicami, jednobiegowe, proste.

**Okna** - metalowe, typu przemysłowego.

**Rzut** – założony na planie prostokąta.

**Bryła** – 3 kondygnacyjna, w zabudowie zwartej z budynkiem płuczki i flotacji.

**Elewacje** – ceglane, z prostokątnymi otworami okiennymi rozmieszczonymi na dwóch kondygnacjach.

Budynek wyposażony w ciągi technologiczne urządzeń do wzbogacania węgla. Posiada sieć centralnego ogrzewania, sprężonego powietrza, instalację telefoniczną, odpylającą, wodociagową, instalację p. poż. zasilaną z dwóch różnych źródeł.

#### **b/ płuczka**

**Fundamenty** – żelbetowe,

**Ściany** - do poz. 12,15 m. żelbetowe, wyżej ceglane ujęte w stalowe ramy.

**Stropy** – stalowe, pokryte blachami ryflowymi.

**Wieżba** – z elementów żelbetowych, prefabrykowanych.

**Dach** – dwuspadowy pokryty papą.

**Schody** - stalowe, jednobiegowe, proste i typu drabiniastego.

**Okna** - metalowe, typu przemysłowego.

**Rzut** – założony na planie prostokąta.

**Bryła** - 4 kondygnacyjna, w zabudowie zwartej z budynkiem sortowni.

**Elewacje** - ceglane, podzielone prostokątnymi otworami okiennymi rozmieszczonymi na trzech kondygnacjach.

Budynek wyposażony w ciągi technologiczne służące do procesu wzbogacania węgla. Posiada instalację elektryczną, centralnego ogrzewania, sprężonego powietrza, wodociagową oraz telefoniczną.

**c/ waga kolejowa** – patrz karta.

**7. Budynek maszyny wyciągowej szybu "Julia"** – patrz karta.

**8. Budynek warsztatów mechanicznych (ślusarsko – kuźniczo - ciesielski) - 1867-69**

Położony w centralnej cz. działki, prostopadle do ul. Wysockiego (szczytem na wprost bramy gł.). Od płn. sąsiaduje z budynkiem łaźni, lampiarni, od pld. z budynkami magazynu d. kotłownia II i warsztatów mechanicznych tzw. montowni - d. kotłowni III, od zach. z budynkiem magazynu podręcznego - d. kotłowni elektrowni zakładowej.

**Ściany** - z cegły pełnej, ceramicznej, otynkowane.

**Stropy** - drewniane, belkowe, podparte żeliwnymi słupami.

**Wieżba** - drewniana, konstrukcji wiązarowej oraz krokwiowa, odeskowana, wzmocniona stalowymi rozporami.

**Dach** – dwuspadowy, odeskowany, pokryty papą, w połaci dwuspadowy świetlik.

**Schody** - zewnętrzne: drewniane i metalowe, jednobiegowe, proste oraz drewniane, zabiegowe z profilowaną poręczą w klatce schodowej.



|   |   |  |
|---|---|--|
| 1. Miejscowość, gmina, województwo<br>WAŁBRZYCH<br>pow. wałbrzyski<br>woj. dolnośląskie | 2. Obiekt (nazwa jak w karcie)<br><br>ZESPÓŁ ZAKŁADU GÓRNICZEGO JULIA | 3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)<br><br>c.d. rubryki 12. Historia — Analiza stylu zabudowy kopalni |
|---|---|--|

### Funkcje budynków i technologia

Obecna naziemna zabudowa zakładu górniczego „Julia” powstająca od 2 poł. XIX w. po 1 ćw. XX stulecia włącznie jest świadectwem zmian w technologii wydobywania węgla. Pierwsze budynki wzniesiono już w latach 60. XIX w. i były to (zbudowane wzdłuż jednej osi) budynek nadszybia szybu „Julia” (1867), związany z szybem „Julia” budynek maszyny wyciągowej oraz kotłownia I (przed 1872). Następnie głębiono szyb „Sobótka” (1869–1872) oraz zbudowano nadszybie, a także drugi budynek maszyny wyciągowej. Tym samym powstał zwarty kompleks zabudowy kopalni, reprezentujący nowoczesny wówczas i właśnie wprowadzany typ kopalni głębinowej. Na wzór westwalski zastosowano sposób wybierania złoża poprzez dwa pionowe szyby usytuowane niedaleko siebie. Po 1885 r. zbudowano szyb „Dampf” służący do transportu materiałów do kopalni. W latach 70. i 80. XIX w. wznoszono także budynki pomocnicze, jak kotłownie oraz warsztaty. Ciągłe instalowanie nowych maszyn, w tym wyciągowych rzutowało na konieczność zbudowania dla nich dwóch nowych budynków (1893–1911). W końcu XIX w. pojawiła się potrzeba wprowadzenia urządzeń elektrycznych i zarząd kopalni zmuszony został do budowy lokalnych siłowni służących wytwarzaniu energii elektrycznej, sprężonego powietrza (pierwszej — przed 1908 r. i drugiej w r. 1924) jak i towarzyszących im chłodni kominowych. Z siłowniami tymi powiązane zostały dwie wielkie nowe przemysłowe kotłownie zbudowane w latach 1911–1912, produkujące parę technologiczną głównie dla turbin parowych. Techniczne unowocześnienia oraz możliwości produkcyjne kopalni rzutowały też na modernizację kopalnianego zakładu mechanicznej przeróbki węgla, a więc na unowocześnienie sortowni i płuczki, dokonywane w latach 1889, 1911–1914, 1926–1928.

Tak prezentujący zespół budynków umożliwiał realizację pełnego cyklu technologicznego wydobywania węgla, przygotowania go na zbył i do koksowania — cyklu zgodnego z technologią stosowaną w 1 poł. XX w. Część budynków związana była ze sobą bezpośrednio (szyby z nadszybiem, budynki maszyn wyciągowych, objazd wozów, sortownia oraz budynek płuczki i flotacji). Inne natomiast obiekty, jak siłownie, kotłownie, warsztaty i łaźnie miały w funkcjonowaniu kopalni zadania pomocnicze. Warto też podkreślić, że zakład górniczy

„Julia” sąsiadował, co było typowe dla ówczesnych warunków, bezpośrednio z koksownią (Biały Kamień), do której dostarczał węgiel koksujący.

### Konstrukcja budynków

Większość budynków tworzących obecnie zabudowę zakładu górniczego „Julia” ma konstrukcję tradycyjną. Najstarsze budynki, wznoszone w 1867–1885 były murowane, nakryte dachami z drewnianymi więźbami. Pierwsza nitowana, szkieletowa konstrukcja stalowa, której początki sięgają lat 70. XIX w., pojawiła się w zabudowie kopalni w 1893 r., w formie stalowej wieży nadszybowej. Nowość polegała na zastosowaniu bardziej wytrzymałej stali i na sposobie łączenia elementów konstrukcyjnych, ale jeśli chodzi o naśladownictwo form, to stalowa konstrukcja wyraźnie nawiązywała do drewnianej konstrukcji szkieletowej. W 1 ćw. XX w. stalowe konstrukcje nośne i szkieletowe (z wypełnieniem z cegły) rozpowszechniły się w budownictwie kopalni, szczególnie w konstrukcji budynków sortowni, płuczki, czy przybudówki z objazdem wozów. Stalowa nitowana konstrukcja stosowana była w 1 ćw. XX w. w konstrukcji więźb dachowych o dużej rozpiętości, kryjących kopalniane siłownie i kotłownie. Żadna jednak z tych więźb nie była na tyle nowoczesną i interesującą pod względem formalnym jak np. żelbetonowa więźba dachowa maszynowni wzniesionej w 1907 r. zespole szybu „Siostrzane” w Wałbrzychu. Konstrukcja żelbetonowa w zabudowie zakładu górniczego „Julia” pojawiła się już później, w latach ok. 1915–1928 i stosowano ją w sposób bardziej standartowy, dla budowy filarów, podciągów stropów oraz elementów więźby dachowej.

Ogólnie należy stwierdzić, że pod względem techniki budowania naziemna zabudowa kopalni reprezentowała rozwiązania powszechnie stosowane od 2 poł. XIX w. po 1 ćw. XX stulecia.



## Ogólne uwagi o stylistycznym charakterze zabudowy kopalni

Budownictwo przemysłowe ulegało tym samym przemianom, które następowały w innych dziedzinach architektury. W 2 poł. XIX w. stylistyczny charakter zabudowy zakładów przemysłowych kształtował głównie historyzm. Natomiast w 1 ćw. XX w. budownictwo przemysłowe formowały secesja, postsecesja, historyzm zinterpretowany w nowy sposób, styl rodzimy i modernizm. Pojawił się też funkcjonalizm, który również podlegał stylizacji, najczęściej w duchu postsecesji lub modernizmu.

Większość tych tendencji stylistycznych odnaleźć można w architekturze zakładu górniczego „Julia”. Wyraźnie zarysowują się tu zespoły zabudowy mające określony charakter stylistyczny. Są to przede wszystkim najstarsze i najcenniejsze budynki (nadszybia szybów „Julia” „Sobótka” i „Dampf”, towarzyszące im budynki maszyn wyciągowych, siłownia I oraz kotłownia) powstałe w latach 1867–1912, które mimo różnic stylistycznych nie kontrastują ze sobą w znaczący sposób. Tworzą raczej dość jednolity stylistycznie zespół zabudowy ujednolicany przez formy otworów, podobnych podziałów elewacji i detalu architektonicznego czerpanego ze stylu arkadowego i stylu neoromańskiego. Trudno stwierdzić, czy efekt tej jednolitości uzyskano celowo, czy też był to wynik silnego utrwalenia się historyzmu w świadomości architektów, także tych czynnych na pocz. XX w. Oprócz grupy opisanych powyżej obiektów wzniesiono w latach 1915–1924 dwa budynki w modnym wówczas stylu neoklasycyzmu (łaźnię i siłownię II), również tworzące jednolity stylistycznie kompleks zabudowy kopalni. W jej architekturze nie przejawiała zupełnie secesja, skądinąd rzadkość w śląskiej architekturze przemysłowej. Projektowano natomiast budynki dla zakładu górniczego „Julia” w stylu funkcjonalizmu przetwarzanego w duchu postsecesji i modernizmu.

Budynki przemysłowe wznoszone w 1 ćw. XX stulecia, jak np. siłownie, czy sortownie cechowały się przestrzennością wewnątrz, które niekiedy, jak np. maszynownia siłowni II (z 1924 r.) były również komponowane. Interesująco pod względem formalnym ukształtowano także bryłę sortowni (1911–1914) nakrywając ją dachem walcowatym, stosunkowo rzadkim w śląskiej architekturze przemysłowej.

Ogólnie więc biorąc zabudowa zakładu górniczego „Julia” może być uznana za reprezentatywną dla śląskiej architektury przemysłowej lat ok. 1860–1930, która z kolei również nie była zbyt odległa od budownictwa przemysłowego Prus, a później Niemiec. Co prawda w latach 1909–1914 pojawiły się w tym budownictwie nowoczesne, premodernistyczne rozwiązania funkcjonalno-formalne autorstwa Behrensa, Gropiusa, Meyera i Pelziga, ale jeszcze przez

ponad dziesięć lat nie wpływały one na stylistyczny charakter głównego nurtu niemieckiej architektury przemysłowej. Dominował w niej jeszcze historyzm, a nowoczesny modernizm w czystej postaci rozpowszechnił się później, dopiero po 1925 r.



|   |   |  |
|---|---|--|
| 1. Miejscowość, gmina, województwo<br>WAŁBRZYCH<br>pow. wałbrzyski<br>woj. dolnośląskie | 2. Obiekt (nazwa jak w karcie)<br><br>ZESPÓŁ ZAKŁADU GÓRNICZEGO JULIA | 3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)<br><br>c.d. rubryki 12. Historia — Analiza stylu zabudowy kopalni |
|---|---|--|

Szczegółowa analiza stylistycznego ujęcia zabudowy zespołu górniczego Julia – tabela

| L. p. | budynek   | datowanie  | środowisko twórcze | styl   |
|-------|---|------------|--------------------|--|
| 1.    | nadszybie szybu „Julia”   | 1867       | szkoła berlińska   | historyzm (wpływy budownictwa przemysłowego z zagłębia Saary, neorenesans florencki łączony ze stylem willowym i specyficzną interpretacją stylu arkadowego) |
| 2.    | pierwszy budynek maszyny wyciągowej szybu „Julia”, ob. w ramach łącznika między szybami „Julia” i „Sobótka”   | po 1867    | szkoła berlińska   | historyzm (neorenesans florencki z elementami neoklasycyzmu i stylu arkadowego)  |
| 3.    | Kotłownia I, ob. w ramach łącznika między szybami „Julia” i „Sobótka”   | po 1867    | szkoła berlińska   | historyzm (neogotyckie ceglany nawiązujący do gotyku niemieckiego, neogotyckie tudorowskie)  |
| 4.    | sortownia I   | 1866       |                    | funkcjonalizm (budynek drewniany o konstrukcji szkieletowej, częściowo odeskowany)   |
| 5.    | nadszybie szybu „Sobótka”   | 1869–1872  | szkoła berlińska   | historyzm (wpływy budownictwa przemysłowego z zagłębia Saary, neorenesans florencki łączony ze stylem willowym i specyficzną interpretacją stylu arkadowego) |
| 6.    | warsztat mechaniczny  | ok. 1870   | szkoła berlińska   | architektura wernakularna odnosząca się do neoklasycyzmu i stylu arkadowego  |
| 7.    | pierwszy budynek maszyny wyciągowej szybu „Sobótka”, ob. w ramach łącznika między szybami „Julia” i „Sobótka” | po 1872    | szkoła berlińska   | historyzm (neorenesans florencki z elementami neoklasycyzmu i stylu arkadowego)  |
| 8.    | kotłownia III   | 1882       |                    | architektura wernakularna odnosząca się do neoklasycyzmu i stylu arkadowego  |
| 9.    | nadszybie szybu „Dampf”   | po 1885    |                    | historyzm nawiązujący do architektury nadszypii szybów „Julia” i „Sobótka”, do stylistyki szkoły berlińskiej około poł. XIX w.                               |
| 10.   | drugi budynek maszyny wyciągowej szybu „Julia”  | 1893, 1911 |                    | historyzm (z elementami stylu neoromańskiego, i stylu arkadowego), nawiązujący do stylistyki szkoły berlińskiej 3 ćw. XIX w.                                 |



| L. p. | budynek  | datowanie | środowisko<br>twórcze | styl  |
|-------|--|-----------|-----------------------|---|
| 11.   | drugi budynek maszyny wyciągowej szybu „Sobótka” | 1911      |                       | historyzm (z elementami stylu neoromańskiego, stylu arkadowego i schinklowskiego neoklasycyzmu), nawiązujący do stylistyki szkoły berlińskiej 3 ćw. XIX w.  |
| 12.   | Siłownia I                                       | 1908–1909 |                       | historyzm (z elementami budownictwa ceglanego, stylu arkadowego, neogotyku). Wykorzystany stosowany w architekturze doby baroku podział ramowy. Elementy wystroju wnętrza utrzymane w stylu historyzmu (neoklasycyzm) i secesji |
| 13.   | Kotłownie IV i V                                 | 1911–1912 |                       | historyzm (elementy stylu neoromańskiego, stylu arkadowego, neoklasycyzmu), funkcjonalizm i postsecesja   |
| 14.   | Sortownia II (obecna)                            | 1911–1914 |                       | funkcjonalizm   |
| 15.   | Budynek płuczki I                                | 1911–1914 |                       | funkcjonalizm przetworzony w duchu postsecesji i neoklasycyzmu  |
| 165.  | Łaźnia górnicza                                  | 1915      |                       | historyzm 1 ćw. XX w. (neoklasycyzm nawiązujący do neoklasycyzmu 1 ćw. XIX w.   |
| 17.   | Siłownia II                                      | 1924      |                       | historyzm 1 ćw. XX w. (neoklasycyzm nawiązujący do śląskiego baroku oraz do antyku  |
| 18.   | Nowa część budynku płuczki                       | 1926–1928 |                       | funkcjonalizm przetworzony w duchu modernizmu   |



1. Miejscowość, gmina, województwo

WAŁBRZYCH

pow. Wałbrzych, gm. Wałbrzych

woj. dolnośląskie

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

ZESPÓŁ ZAKŁADU GÓRNICZEGO  
"JULIA"

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

cd. rubryki 13 opis

**Posadzki** - betonowe oraz drewniane z desek.

**Okna** - metalowe, zamknięte pełnym łukiem, o dużym podziale szyb, pojedyncze oraz drewniane, skrzynkowe.

**Drzwi** - drewniane, jedno i dwuskrzydłowe, płycinowe, pełne i z nadświetłem przeszklonym zamkniętym łukiem.

**Rzut** - budynek założony na planie prostokąta, w prostokątną przybudówką w cz. pld. zach. Wejścia w ścianie frontowej pld.

**Bryła** - 1 i 2 kondygnacyjna nakryta dwuspadowymi dachami.

**Elewacje** - tynkowane, podzielone otworami okiennymi. W parterze o kształcie wydłużonego prostokąta zamknięte półkoliście, wyżej prostokątne o różnej wielkości.

**Wyposażenie** - zachowane paleniska w kuźni z okresu budowy.

#### 9. Budynek magazynu podręcznego - d. kotłownia elektrowni zakładowej - 1911-1912

Położony w pld. zach. cz. zabudowań. Od ptn. sąsiaduje z budynkiem siłowni, od pld. z budynkiem gł. rozdzielni elektrycznej, od wsch. z budynkiem warsztatów tzw. montownią. Wokół liczne przybudówki.

**Ściany** - z cegły pełnej na zaprawie cementowo- wapiennej.

**Więźba** - stalowe więzary kratowe, płatwie drewniane.

**Dach** - dwuspadowy, odeskowany, pokryty papą ze stalowym dwuspadowym świetlikiem w kalenicy i z wieżyczką mieszczącą dawniej zegar – (b. zniszczony).

**Posadzki** - brak.

**Okna** - cz. zachowane metalowe, typu przemysłowego.

**Drzwi** - cz. zachowane metalowe, dwuskrzydłowe.

**Rzut** - założony na planie prostokąta.

**Bryła** - 1 kondygnacyjna cz. podpiwniczona.

**Elewacje** - tynkowa z resztkami ceglanego detalu w postaci lizen, opasek, parapetów i arkadowych gzymsów.

#### 10. Budynek warsztatu mechanicznego tzw. montownia d. kotłownia II - 1882r.

Położony w centralnej cz. zespołu. Od pld. sąsiaduje z budynkiem magazynu maszyny wyciągowej "Sobótka", od wsch. z budynkiem magazynu podręcznego - d. kotłownia elektrowni zakładowej, od ptn. z budynkiem warsztatów mechanicznych (ślusarsko- kuźniczo, ciesielski)

**Ściany** - z cegły pełnej na zaprawie cementowo- wapiennej.

**Więźba** - stalowe więzary kratowe, płatwie drewniane.

**Dach** - dwuspadowy, odeskowany, pokryty papą, z drewnianym świetlikiem wywietrznikiem, umieszczonym w kalenicy dachu, nakryty dwuspadowym daszkiem, osłonięty z boków drewnianymi żaluzjami.

**Posadzka** - drewniana z kostek dębowych.

**Okna** - metalowe, o dużym podziale szyb, pojedyncze, prostokątne i zamknięte półkoliście łukiem, cz. zablendowane.

**Drzwi** - drewniane, jedno i dwuskrzydłowe, pełne i z nadświetłem prostokątnym oraz metalowe dwuskrzydłowe wrota wejściowe.



**Rzut** - założony na planie prostokąta.

**Bryła** – 1 kondygnacyjna nakryta dwuspadowym dachem.

**Elewacje** – tynkowane, otwory okienne prostokątne i zamknięte pełnym łukiem ( w szczytach ).

#### **11. Budynek magazynu elementów konstrukcyjnych- d. kotłownia III - 1882- 1911 r.**

Położony w centralnej cz. działki. Od płn. sąsiaduje z budynkiem warsztatu mechanicznego (kuźni, ślusarni), od wsch. z budynkiem maszyny wyciągowej "Julia", od pld. budynki szybu "Sobótka" oraz łaźni i pralni, od zach. budynek warsztatu mechanicznego tzw. montownia.

**Ściany** - podłużne z cegły pełnej na zaprawie cementowo- wapiennej, poprzeczne w konstrukcji stalowej szkieletowej, wypełnione cegłą pełną.

**Więźba** - stalowe wiązary, kratowe płatwie drewniane.

**Dach** - dwuspadowy, odeskowany, pokryty papą.

**Posadzka** - cementowa.

**Okna** - metalowe, o drobnym podziale szyb, pojedyncze, prostokątne zamknięte łukiem.

**Drzwi** - metalowe, dwuskrzydłowe, pełne.

**Rzut** - założony na planie prostokąta.

**Bryła** - 1 kondygnacyjna, nakryta dwuspadowym dachem.

**Elewacje** – podzielone lizenami, zwieńczone ceglany gzymsem arkadowym. Pomędzy lizenami otwory okienne, prostokątne zamknięte łukiem, w ścianie szkieletowej prostokątne.

#### **12,13,14. Budynek pralni, łaźni oraz magazynu szybowego - 1892 r.**

Położone pld. – wsch.cz. zabudowań w zabudowie zwartej od wsch. z budynkiem nadszybia "Julia", od zach. z budynkiem nadszybia "Sobótka", od pld.- wsch. z budynkami zakładu przeróbki mechanicznej (sortownią).

**Ściany** - konstrukcyjne z cegły pełnej, na zaprawie cementowo-wapiennej, otynkowane, ściany zewnętrzne wzmocnione kratowymi słupami stalowymi, podporowymi ( dla obiegu wózków).

**Stropy** - żelbetowe, wylewane, oparte na belkach stalowych; metalowe z blachy, oparte na dźwigarach oraz pomosty stalowe z ciągami dla obiegu wózków.

**Więźba** - stalowe, dźwigary kratowe ze stalowymi płatwiami, na których ułożone prefabrykowane płyty żelbetowe.

**Dach** - dwuspadowy, pokryty papą ze świetlikiem w 2/3 długości kalenicy.

**Schody** - metalowe: główne jednobiegowe z podestami, podstopnice ażurowe, z metalową poręczą; kręte z filarem, podstopnice ażurowe oraz proste, jednobiegowe.

**Posadzki** - betonowe.

**Okna** - metalowe typu przemysłowego, drewniane dwuskrzydłowe ze ślemieniem i słupkami.

**Drzwi** - metalowe, jedno i dwuskrzydłowe, pełne.

**Rzut** - założony na planie prostokąta, w zabudowie zwartej, wejście od strony płn. zach., połączony z zakładem przeróbki mechanicznej.

**Bryła** - zwarta, (dwukondygnacyjna, utworzona z czterech półpięter) przykryta dwuspadowym dachem.

**Elewacje** - tynkowane, otwory okienne, prostokątne, rozmieszczone nieregularnie (przebud.) w ścianie płn., pozostałe elewacje ślepe.

#### **15. Budynek nadszybia -"Dampf" - patrz karta.**



|   |  |   |
|---|--|---|
| 1. Miejscowość, gmina, województwo<br>WAŁBRZYCH<br>pow. Wałbrzych, gm. Wałbrzych<br>woj. dolnośląskie | 2. Obiekt (nazwa jak w karcie)<br>ZESPÓŁ ZAKŁADU GÓRNICZEGO<br>"JULIA" | 3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)<br>cd. rubryki 13 opis |
|---|--|---|

**15a. Budynek głównej rozdzielni elektrycznej - 1911r.**

Położony w pld. - zach. cz. działki w zabudowie zwartej od wsch. z budynkiem nadszybia "Dampf". Od ptn. sąsiaduje z budynkiem magazynu podręcznego- d. kotłowni elektrowni zakładowej, od wsch. wieża węglowa, od pld. bocznic kolejowa.

**Ściany** - z cegły pełnej na zaprawie cementowo- wapiennej, otynkowane, wewnątrz, do wysokości 1,5 m. płytki ceramiczne oraz działowe z bloczków betonu komórkowego

**Stropy** - ceglany, prosty na belkach stalowych.

**Więźba** - stalowe wiazary, kratowe, drewniane płatwie.

**Dach** - dwuspadowy, odeskowany, pokryty papą ze świetlikiem- wywietrznikiem wzdłuż kalenicy nakrytym dwuspadowym daszkiem, ściany boczne świetlika z drewnianymi żaluzjami.

**Schody** - zewnętrzne: betonowe, jednobiegowe, proste i dwubiegowe z podestami; wewnętrzne: stalowo- drewniane, trzybiegowe, francuskie, podesty drewniane, konstrukcja metalowa, stopnie drewniane oraz metalowe, kręte z filarem.

**Posadzki** - cementowe i ceramiczne z płytek glazurowanych.

**Okna** - metalowe, typu przemysłowego, prostokątne zamknięte łukiem odcinkowym.

**Drzwi** - drewniane, płycinowe, jednoskrzydłowe i metalowe, pełne, dwuskrzydłowe.

**Rzut** - założony na planie dwóch prostokątów, w zabudowie zwartej z budynkiem nadszybia "Dampf".

**Bryła** - 2 kondygnacyjna, nakryta dwuspadowymi dachami, jeden ze świetlikiem –wywietrznikiem wzdłuż kalenicy, podpiwniczona.

**Elewacje** - licowane cegłą, zwieńczone gzymsami schodkowymi i trójkątnymi szczytami, ze schodkowym fryzem. Ściany podzielone lizenami pomiędzy, którymi prostokątne otwory okienne zamknięte łukiem, w ścianach podłużnych po 9.

**16. Budynek warsztatu elektrycznego - 1936r.**

Nie przedstawia znacznych wartości.

**17. Budynek głównej rozdzielni elektrycznej - 1924r.**

Zlokalizowany w ptn. zach. cz. działki, wolnostojący. Od wsch. sąsiaduje z budynkiem warsztatu elektrycznego. Od ptn. z zespołem chłodni, z budynkami warsztatu mechanicznego (ślusarsko – kuźniczo - ciesielski) i z budynkami magazynu podręcznego –d. kotłownia elektrowni zakładowej, od wsch. z terenu d. koksowni "Biały Kamień".

**Ściany** - murowane z cegły pełnej, układ konstrukcji poprzeczny.

**Stropy** - żelbetowe prefabrykowane, podparte słupami żelbetowymi.

**Więźba** - stalowe dźwigary kratowe, płatwie stalowe; odeskowana.

**Dach** - czterospadowy, pokryty papą na lepiku, w kalenicy świetlik- wywietrznik nakryty dwuspadowym dachem, ściany boczne z drewnianymi żaluzjami.

**Schody** - żelbetowe, dwubiegowe z podestami.

**Posadzki** - ceramiczne z płytek.

**Okna** - metalowe, drobnopodziałowe, pojedyncze.



**Drzwi** - metalowe, dwuskrzydłowe, pełne.

**Rzut** - założony na planie prostokąta.

**Bryła** - 2 kondygnacyjna nakryta dachem dwuspadowym ze świetlikiem- wywietrznikiem z daszkiem dwuspadowym.

**Elewacje** - tynkowane podzielone lizenami i gzymsami, pomiędzy nimi prostokątne otwory okienne. W ścianach podłużnych po 8, w szczytowych po 5.

**20. Budynek maszyny wyciągowej "Sobótka" -patrz karta.**

**21. Budynek nadszybia "Sobótka" - patrz karta.**

**22. Zespół chłodni kominowej - p. XX, po 1945r.**

Zespół do chłodzenia wody składa się z wież kominowych, zraszalników wody, zbiorników wody ochłodzonej i urządzeń rozprowadzających wodę. Ośmioboczne chłodnie wykonane są jako konstrukcje kratowe przestrzenne z prętów stalowych, opierających się na fundamencie żelbetowym na planie kwadratu. Chłodnie są rodzaju zasłoniętego z ciągiem naturalnym, płaszcz komina wykonany jest z tworzyw sztucznych. Ściany, dno i pokrywy zbiorników (o podstawie prostokąta) wody wykonane są z żelbetu. Architektura obiektu wykazuje jedynie cechy inżynierskie. Wieloboczne, ośmioboczne kominy chłodnicze posadowione są na fundamentach prostokątnych, przypuszczalne będących relikami chłodni kominowych konstrukcji drewnianej z początku XX wieku.

Spis map, planów, fotografii

- |   |   |
|---|---|
| 1. ZG Julia – widok ogólny  | 22. Budynek gł. rozdzielni ( w głębi wieża węglowa)   |
| 2. Mapa topograficzna z 1886r. skala 1 : 25 000                       | 23. Budynek gł. rozdzielni ( elewacja tylna)          |
| 3. Plan orientacyjny skala 1 : 100 000                                | 24. Budynek warsztatów elektrycznych                  |
| 4. Plan sytuacyjny  | 25. Budynek siłowni i sprężarkowni                    |
| 5. Budynek łaźni i lampiarni – cz. łaźni                              | 26. Budynek maszyny wyciągowej „Sobótka”              |
| 6. Budynek łaźni i lampiarni – cz. lampiarni                          | 27. Budynek nadszybia i wieża szybu „Sobótka”         |
| 7. Łącznik budynku socjalnego z nadszybiem                            | 28. Budynek sortowni - wnętrze                        |
| 8. Wieża szybu „Julia”  | 29. Budynek płuczki - wnętrze                         |
| 9. Budynek płuczki i sortowni   | 30. Drzwi w warsztacie mechanicznym                   |
| 10. Budynek wagi  | 31. Klatka schodowa w budynku pralni, łaźni, magazynu |
| 11. Budynek maszyny wyciągowej „Julia”                                | 32. Schody kręte w budynku pralni, łaźni, magazynu    |
| 12. Budynek warsztatów mechanicznych cz. wschodnia                    | 33. Schody w budynku gł. rozdzielni                   |
| 13. Budynek warsztatów mechanicznych cz. zachodnia                    |   |
| 14. Budynek warsztatów mechanicznych cz. północna                     |   |
| 15. Budynek magazynu podręcznego – elewacja frontowa                  |   |
| 16. Budynek magazynu podręcznego – elewacja tylna                     |   |
| 17. Budynek warsztatów tzw montownia                                  |   |
| 18. Budynek magazynu elementów konstrukcyjnych                        |   |
| 19. Zespół budynków pralni, łaźni, magazynu ( frag. elewacji parteru) |   |
| 20. Nadszybie szybu „Dampf”   |   |



|   |   |  |
|---|---|--|
| 1. Miejscowość, gmina, województwo<br>WAŁBRZYCH<br>pow. wałbrzyski<br>woj. dolnośląskie | 2. Obiekt (nazwa jak w karcie)<br><br>ZESPÓŁ ZAKŁADU GÓRNICZEGO JULIA | 3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)<br><br>c.d. rubryki 20. Postulaty konserwatorskie,<br>c.d. rubryki 22. Bibliografia |
|---|---|--|

*c.d. rubryki 20. Ogólne postulaty konserwatorskie*

Świadomość zanikania zabytków dziedzictwa przemysłowego skłoniła europejskie środowiska uniwersyteckie, służby konserwatorskie i władze lokalne do podjęcia badań terenowych w ramach tzw. archeologii przemysłowej. Mają one ustalić zasięg występowania, charakter zabudowy przemysłowej i jej wartości zabytkowe. Z najcenniejszych obiektów lub ich zespołów tworzone są muzea techniki, odnoszące się do różnych gałęzi przemysłu.

Podobne tendencje występują również w Polsce, szczególnie obecnie, w dobie dezindustrializacji. Wspierane są one m.in. przez Politechnikę Wrocławską i nakładają się na szczególną sytuację likwidowanych zakładów przemysłu wydobywczego, m.in. na terenie Zagłębia Wałbrzyskiego. Dlatego też już w 1992 r. podjęto pod patronatem Komitetu Europejskiego organizację otwartego Muzeum Przemysłu i Techniki Ziemi Wałbrzyskiej. Muzeum to miano utworzyć na terenie kopalni „Thorez”, obecnego zakładu górniczego „Julia”, uznanego za reprezentatywny dla górnictwa węglowego tego regionu. W programie tym jednak przewidywano likwidację znacznej części obiektów: m.in. siłowni I, kotłowni III (montowni), kotłowni IV i V i warsztatu mechanicznego.

Od tych wyburzeń odstąpiono w koncepcji Muzeum Przemysłu i Techniki opracowanej w 1996 r. przez pracowników Politechniki Wrocławskiej. Za kryteria oceny obiektów zakładu górniczego „Julia” uznano stan zachowania, rzadkość występowania w skali środowiskowej, regionalnej, krajowej i światowej, czas powstania obiektu, położenie w zespole, wartość artystyczną oraz możliwość adaptacji na inne cele. Na tej podstawie przyjęto, że zakład górniczy „Julia” jest najstarszy na Ziemi Wałbrzyskiej i zawiera unikalny w skali światowej kompleks zabudowy obejmujący nadszybia trzech szybów „Julia”, „Sobótka” i „Dampf”. Podobnie wysoko zespół ten oceniony został w wytycznych konserwatorskich do planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Wałbrzycha (ROSiOŚK we Wrocławiu). Nie mniejszą wartość ma też, według autorów koncepcji muzeum, zakład mechanicznej przeróbki węgla, jedyny na świecie zachowujący pełny profil technologiczny. W opracowaniu określono także nowe funkcje dla poszczególnych obiektów.

Przyjęto również koncepcję muzeum, w obrębie którego wydzielono:

— część pierwszą, przeznaczoną na cele ekspozycyjne (wraz z urządzeniami), zawierającą najstarszą część zabudowy z nadszybiai szybów „Julia”, „Sobótka”, „Dampf”, z budynkami maszyn wyciągowych, kotłowniami, warsztatem, siłowniami I i II, szatnią oraz łaźnią;

— część drugą, również ekspozycyjną, z zakładem mechanicznej przeróbki węgla oraz rozjazdami kolejowymi, przeznaczonymi do ekspozycji zabytkowego taboru kolejowego;

— część trzecią z poddanymi rekultywacji pokopalnianymi hałdami zamienionymi na park rekreacyjny z punktami widokowymi.

Sformułowany powyżej program daje szansę utrzymania zespołu zabudowy zakładu górniczego „Julia”. Jest on istotnie reprezentatywny dla dolnośląskiego górnictwa pod kątem stosowanej technologii. Pozostaje też dość jednolitym kompleksem zabudowy, w którym zachowały się wszystkie budynki powstałe przed 1945 r. Co więcej nie ma w nim obcych wtretów w postaci współczesnego budownictwa przemysłowego, zniekształcających stylowy charakter założenia. Należy też podkreślić, jak wykazała to analiza zabudowy zespołu, że jest on reprezentatywny dla śląskiej architektury przemysłowej lat ok. 1850–1928. Z tych też względów kompleks zabudowy zakładu górniczego „Julia” kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków. W decyzji o wpisie powinny być wymienione wszystkie, tworzące założenie budynki.

Warto również, biorąc pod uwagę zespół zabudowy kopalni jako całość, odbudować (według zachowanej ikonografii) stylowy, neogotycki i bardzo efektowny komin kotłowni I, a także kominy pozostałych kotłowni. Kominy te były charakterystycznymi dominantami w wyglądzie historycznych zakładów przemysłowych.



## Ogólne uwagi o stylistycznym charakterze zabudowy kopalni

Budownictwo przemysłowe ulegało tym samym przemianom, które następowały w innych dziedzinach architektury. W 2 poł. XIX w. stylistyczny charakter zabudowy zakładów przemysłowych kształtował głównie historyzm. Natomiast w 1 ćw. XX w. budownictwo przemysłowe formowały secesja, postsecesja, historyzm zinterpretowany w nowy sposób, styl rodzimy i modernizm. Pojawił się też funkcjonalizm, który również podlegał stylizacji, najczęściej w duchu postsecesji lub modernizmu.

Większość tych tendencji stylistycznych odnaleźć można w architekturze zakładu górniczego „Julia”. Wyraźnie zarysowują się tu zespoły zabudowy mające określony charakter stylistyczny. Są to przede wszystkim najstarsze i najcenniejsze budynki (nadszubyia szybów „Julia” „Sobótka” i „Dampf”, towarzyszące im budynki maszyn wyciągowych, siłownia I oraz kotłownia) powstałe w latach 1867–1912, które mimo różnic stylistycznych nie kontrastują ze sobą w znaczący sposób. Tworzą raczej dość jednolity stylistycznie zespół zabudowy ujednolicany przez formy otworów, podobnych podziałów elewacji i detalu architektonicznego czerpanego ze stylu arkadowego i stylu neoromańskiego. Trudno stwierdzić, czy efekt tej jednolitości uzyskano celowo, czy też był to wynik silnego utrwalenia się historyzmu w świadomości architektów, także tych czynnych na pocz. XX w. Oprócz grupy opisanych powyżej obiektów wzniesiono w latach 1915–1924 dwa budynki w modnym wówczas stylu neoklasycyzmu (łaźnię i siłownię II), również tworzące jednolity stylistycznie kompleks zabudowy kopalni. W jej architekturze nie przejawiała zupełnie secesja, skądinąd rzadkość w śląskiej architekturze przemysłowej. Projektowano natomiast budynki dla zakładu górniczego „Julia” w stylu funkcjonalizmu przetwarzanego w duchu postsecesji i modernizmu.

Budynki przemysłowe wznoszone w 1 ćw. XX stulecia, jak np. siłownie, czy sortownie cechowały się przestrzennością wnętrza, które niekiedy, jak np. maszynownia siłowni II (z 1924 r.) były również komponowane. Interesująco pod względem formalnym ukształtowano także bryłę sortowni (1911–1914) nakrywając ją dachem walcowatym, stosunkowo rzadkim w śląskiej architekturze przemysłowej.

Ogólnie więc biorąc zabudowa zakładu górniczego „Julia” może być uznana za reprezentatywną dla śląskiej architektury przemysłowej lat ok. 1860–1930, która z kolei również nie była zbyt odległa od budownictwa przemysłowego Prus, a później Niemiec. Co prawda w latach 1909–1914 pojawiły się w tym budownictwie nowoczesne, premodernistyczne rozwiązania funkcjonalno-formalne autorstwa Behrensa, Gropiusa, Meyera i Pelziga, ale jeszcze przez

ponad dziesięć lat nie wpływały one na stylistyczny charakter głównego nurtu niemieckiej architektury przemysłowej. Dominował w niej jeszcze historyzm, a nowoczesny modernizm w czystej postaci rozpowszechnił się później, dopiero po 1925 r.



1. Miejscowość, gmina, województwo

WAŁBRZYCH

pow. Wałbrzych, gm. Wałbrzych

woj. dolnośląskie

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

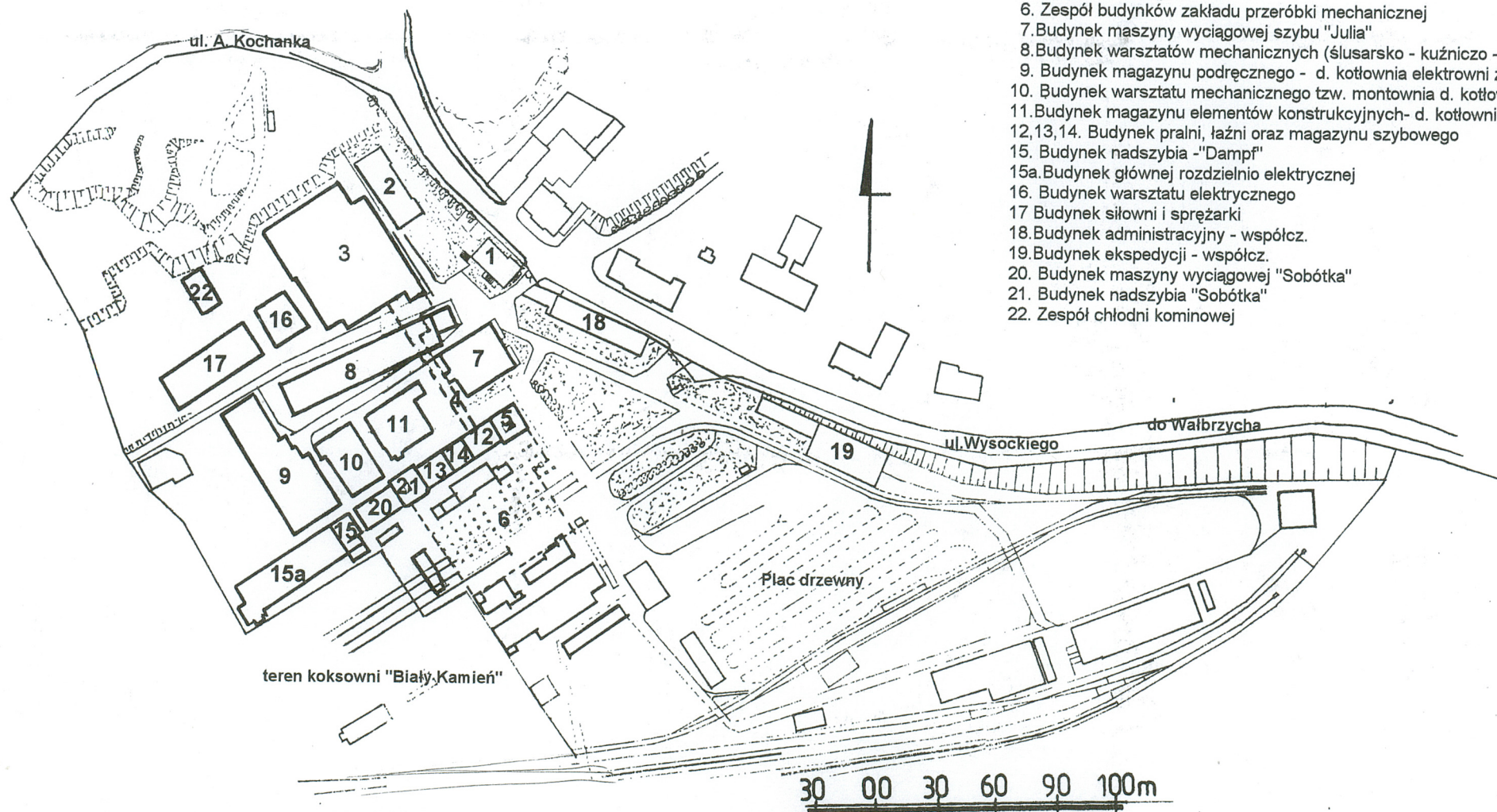
ZESPÓŁ ZAKŁADU GÓRNICZEGO  
"JULIA"

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

plan sytuacyjny, fotografie

4.

## Plan sytuacyjny



1. Budynek markowni - współcz.
2. Budynek sztygarówki - współcz.
3. Budynek łaźni, lampowni
4. Łącznik budynku socjalnego z nadszybiem
5. Budynek nadszybia "Julia"
6. Zespół budynków zakładu przeróbki mechanicznej
7. Budynek maszyny wyciągowej szybu "Julia"
8. Budynek warsztatów mechanicznych (ślusarsko - kuźniczo - ciesielski)
9. Budynek magazynu podręcznego - d. kotłownia elektrowni zakładowej
10. Budynek warsztatu mechanicznego tzw. montownia d. kotłownia II
11. Budynek magazynu elementów konstrukcyjnych - d. kotłownia III
- 12, 13, 14. Budynek pralni, łaźni oraz magazynu szybowego
15. Budynek nadszybia - "Dampf"
- 15a. Budynek głównej rozdzielni elektrycznej
16. Budynek warsztatu elektrycznego
17. Budynek siłowni i sprężarki
18. Budynek administracyjny - współcz.
19. Budynek ekspedycji - współcz.
20. Budynek maszyny wyciągowej "Sobótka"
21. Budynek nadszybia "Sobótka"
22. Zespół chłodni kominowej







1. Miejscowość, gmina, województwo

WAŁBRZYCH

pow. Wałbrzych, gm. Wałbrzych

woj. dolnośląskie

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

ZESPÓŁ ZAKŁADU GÓRNICZEGO  
"JULIA"

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

fotografie







20.



21.



22.



23.



24.



25.



1. Miejscowość, gmina, województwo

WAŁBRZYCH

pow. Wałbrzych, gm. Wałbrzych

27. woj. dolnośląskie

28.

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

ZESPÓŁ ZAKŁADU GÓRNICZEGO

"JULIA"

29.

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

fotografie



30.



31.



32.





33.

